

UDC | УДК : 343.98+347.963

Анотація: У статті розглянуто значення прокурорського нагляду під час повідомлення особі про підозру у вчиненні злочину. Визначено, які повноваження прокурора реалізуються під час перевірки ним законності повідомлення особі про підозру, встановлено предмет такої перевірки, а також визначено значення прокурорського нагляду за законністю повідомлення особі про підозру для подальшого розслідування.

Ключові слова: прокурорський нагляд; розслідування; повідомлення про підозру; законність.

PROSECUTOR'S SUPERVISION OVER THE LEGALITY OF THE NOTIFICATION OF SUSPICION TO THE PERSON

TOPORETSKA, Z.

*Candidate of Legal Sciences,
Taras Shevchenko National University of Kyiv*

Abstract

The article discusses the importance of prosecutor's supervision during the procedure of notification forwarding to the person about suspicion of committing a crime. The set of prosecutor powers he realizes while checking the legality of notification to the person about suspicion, the value of prosecutor's supervision over the legality of this action for further investigation have been determined.

It is asserted that the content of public prosecutor's supervision on informing of suspected person includes supervisory authority: for compliance with the law in the preparation of reports of suspicion, for issuance of notification and for its delivery, or for the notification of suspicion alteration. Prosecutor has rather broad powers and can apply measures to respond to any violation of laws by the investigator.

It is concluded that the notification about suspicion completes only the initial stage of the investigation of the crime, whereas at the second phase of investigation after informing the person about suspicion all possible versions that have been supposed should be converted to fully comprehensive, detailed and well tested.

Keywords: public prosecutor's supervision; investigation; notification of suspicion; legality.

ПРОКУРОРСЬКИЙ НАГЛЯД ЗА ЗАКОННІСТЮ ПОВІДОМЛЕННЯ ОСОБІ ПРО ПІДОЗРУ

З. М. ТОПОРЕЦЬКА

*кандидат юридичних наук,
асистент кафедри правосуддя юридичного факультету,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка*

✉ зв'язок з автором: zoriana_t@mail.ru

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Прокурорський нагляд є особливою конституційною функцією прокурора, що дозволяє забезпечити законність досудового розслідування органами, які його проводять. Він також є гарантією захисту прав громадян під час досудового розслідування.

Прокурорський нагляд важливий на усіх етапах розслідування будь-якого злочину. Повідомлення ж особі про підозру є так званим підсумковим актом початкового етапу розслідування. Від законності, своєчасності та правильності застосування цієї процесуальної дії залежить успіх подальшого та заключного етапів розслідування.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Дослідженню основних теоретичним питань повноважень прокурора при проведенні досудового розслідування присвячені роботи багатьох фахівців у галузі кримінального процесу, зокрема: О. В. Капліної, В. І. Малюги, О. Р. Михайленка, В. Т. Нора, М. А. Погорецького, Г. П. Середи, М. І. Сірого, О. Ю. Татарова, О. М. Толочка, В. П. Шибіка, М. Є. Шумила, В. М. Юрчишина та інших.

Метою цієї роботи є дослідження в межах її обсягу змісту прокурорського нагляду за повідомленням особі про підозру, визначення повноважень прокурора по такому нагляду на кожному з етапів повідомлення про підозру, формулювання та вирішення проблемних питань взаємовідносин слідчого та прокурора під час повідомлення особі про підозру.

ПРОКУРОРСКИЙ НАДЗОР ЗА ЗАКОННОСТЬЮ СООБЩЕНИЯ ЛИЦУ О ПОДОЗРЕНИИ

ТОПОРЕЦКАЯ З. Н.

*кандидат юридических наук, ассистент кафедры
правосудия юридического факультета,
Киевский национальный университет
имени Тараса Шевченко*

Аннотация: В статье рассмотрено значение прокурорского надзора во время сообщения лицу о подозрении в совершении преступления. Определено, какие полномочия прокурора реализуются при проверке им законности сообщения лицу о подозрении, установлено предмет такой проверки, а также определено значение прокурорского надзора за законностью сообщения лицу о подозрении для дальнейшего расследования.

Ключевые слова: прокурорский надзор; расследование; сообщение о подозрении; законность.

Open Access

This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License, which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Відповідно до ст. 278 КПК України [1] повідомлення про підозру складається прокурором, або слідчим за погодженням з прокурором і відповідно до ст. 279 КПК України вручається слідчим або прокурором. Згідно ст. 42 КПК України підозрюваним є особа, якій в порядку, передбаченому ст.ст. 276–279 цього Кодексу, повідомлено про підозру, або особа, яка затримана за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення.

З повідомленням особі про підозру закінчується початковий етап розслідування злочину, коли слідство зібрало певний обсяг доказів, який дозволяє зробити висновок про необхідність визнання певної особи підозрюваною та надання їй особливо-процесуального статусу.

З цього моменту також згідно практики Європейського суду з прав людини особа набуває процесуального статусу обвинуваченого, оскільки, як зазначає Європейський суд, звинувачення може визначитися як офіційне повідомлення, що виходить від компетентної влади, про докір про вчинення кримінального злочину, яка відповідає також поняттю «наслідки, що відбилися на положенні «підозрюваного» [2].

Забезпечення дотримання законності при повідомленні особі про підозру є важливим напрямком діяльності прокурора, оскільки після такого повідомлення та набуття статусу підозрюваного, обсяг прав особи значно звужується, а у слідчого з'являється більше повноважень та можливостей застосування до особи заходів забезпечення кримінального провадження, розшуку підозрюваного тощо.

Крім того, згідно зі ст. 219 КПК України, відлік строків кримінального провадження починається з дня повідомлення особи про підозру у вчиненні кримінального проступку або злочину. Недотримання цих строків є порушенням Конвенції про захист прав та основних свобод людини, ратифікованої Верховною Радою України Законом № 475/97 від 17 липня 1997 року де закріплено право на судовий розгляд впродовж розумного строку [3].

Розкриваючи це питання, необхідно визначитися зі змістом форм та методів прокурорського нагляду під час цієї процесуальної дії. Отже, змістом, як правило, вважають сукупність елементів, процесів, зв'язків, які утворюють певний феномен, а формою – спосіб існування, зовнішній прояв, структуру змісту [4, с. 4]. Зміст прокурорського нагляду за повідомленням особі про підозру включає в себе наглядові повноваження за: дотриманням вимог закону при складанні повідомлення про підозру, за власне повідомленням про підозру та за його врученням чи за зміною повідомлення про підозру.

Прокурорський нагляд за дотриманням вимог закону при складанні повідомлення про підозру дозволяє прокурору перевіряти законність процесуальної дії – повідомлення про підозру фактично власне ще до її вчинення – в момент звернення слідчого до прокурора за погодженням письмового повідомлення про підозру.

Стаття 276 КПК України передбачає випадки для повідомлення особі про підозру. Зокрема, повідомлення про підозру обов'язково здійснюється у таких випадках: 1) у разі затримання особи на місці вчинення кримінального правопорушення чи безпосередньо після його вчинення. 2) у разі обрання до особи одного з передбачених КПК України запобіжних заходів, зазначених у ст. 176 КПК України; 3) у разі наявності достатніх доказів для підозри особи у вчиненні кримінального правопорушення.

При цьому, роль прокурора не лише у перевірці дотримання законності під час повідомлення особі про підозру щодо його своєчасності, правильності складання тощо. Прокурор залежно від передбаченого КПК випадку повідомлення про підозру, перевіряє також законність затримання особи, застосування щодо неї запобіжного заходу тощо.

Щодо третього випадку повідомлення особі про підозру – наявності достатніх доказів для підозри особи у вчиненні кримінального правопорушення, КПК не визначає, що необхідно розуміти під «достатніми доказами», які повинні відповідно до вимог закону вказувати на вчинення кримінального правопорушення конкретною особою, тому це також визначається прокурором самостійно.

Підозра – це попередній висновок про причетність особи до вчинення кримінального правопорушення, припущення, яке має бути перевірено та оцінено у сукупності зі всіма доказами перш, ніж обґрунтувати в обвинувальному акті твердження про вчинення цього кримінального правопорушення конкретною особою. У науковій процесуальній літературі зазначається, що достатніми доказами щодо акта повідомлення особі про підозру слід розуміти достовірні відомості, зібрані, перевірені й оцінені слідчим, прокурором у встановленому законом порядку, які в сукупності дають змогу зробити висновок, що на момент роз-

слідування конкретна особа вчинила кримінальне правопорушення, яке передбачене Кримінальним кодексом України, і не підлягає звільненню від відповідальності за нього [5, с. 238–242]. Роль прокурора в тому, щоб суб'єктивно оцінити висновок слідчого про достатність доказів чи самому прийняти рішення про достатність доказів та про необхідність складання повідомлення про підозру та обґрунтувати його.

Перед погодженням такого клопотання слідчого прокурор вивчає матеріали кримінального провадження, підстави для підозри, в необхідних випадках особисто допитує особу. Так, кожен вид злочину вимагає встановлення різних обставин для того, щоб мати достатньо підстав для повідомлення особі про підозру [6, с. 89]. Наприклад, при розслідуванні зайняття гральним бізнесом необхідно перевірити правильність встановлення складу кримінального правопорушення, при цьому правильна кваліфікація діяння вимагає звернення до норм Закону України «Про заборону грального бізнесу в Україні» [7], де визначено поняття азартної гри, грального бізнесу, види гральних закладів тощо. У певних випадках розслідування злочину вимагає від слідчого дослідження норм міжнародного законодавства. Зокрема, при розслідуванні законності діяльності казино «Прем'єр Палац» в м. Києві слідчим при кваліфікації діяння не було досліджено положення Угоди про партнерство і співробітництво між Європейськими Співтовариствами і Україною (ратифікована Верховною Радою України 10.11.1994 року, набрала чинності 01.03.1998 року). Ця угода в подальшому була застосована судом при відмові у застосуванні фінансових санкцій за вчинення зайняття гральним бізнесом [8, с. 32]. Перевірочні дії прокурора на етапі звернення слідчого за погодженням клопотання про повідомлення про підозру попереджують такі порушення закону слідчим.

Чинний КПК України встановлює також вимоги до змісту повідомлення про підозру. Завданням прокурора є перевірка дотримання законності при складанні слідчим такого повідомлення щодо дотримання ним вимог до змісту повідомлення. Зокрема, таке повідомлення має містити відомості, зазначені у ст. 277 КПК України.

Прокурорський нагляд за дотриманням вимог закону при власне повідомленні про підозру та його

врученні. Процесуальний порядок повідомлення особі про підозру регламентується в ст. 278 КПК України. За загальним правилом письмове повідомлення про підозру вручається слідчим чи прокурором в день його складання. Для цього особа викликається до слідчого, прокурора.

Водночас чинне законодавство недостатньо чітко регламентує порядок виклику особи для повідомлення їй про підозру, у зв'язку з цим на практиці у слідчих та прокурорів виникають певні труднощі з цим. Так, відповідно до ч. 1 ст. 133 КПК України слідчий, прокурор вправі викликати під час досудового розслідування тільки підозрюваного, свідка, потерпілого або іншого учасника кримінального провадження для допиту чи участі в іншій процесуальній дії. Але, ч. 1 ст. 42 КПК України встановлює, що підозрюваним є лише особа, якій вже повідомлено про підозру, або особа, яка затримана за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення. Тобто чинне законодавство не регламентує в якому статусі викликається особа для повідомлення про підозру. Тому необхідне внесення змін до чинного КПК України за для вирішення цієї проблеми.

Незрозумілим також є порядок вручення письмового повідомлення про підозру у випадку неможливості такого вручення (ч. 1 ст. 277 КПК України). Наприклад, особа може не з'являтися на виклики до слідчого, прокурора без поважних причин, навмисно уникати одержання повідомлення про підозру. В цьому разі до такої особи не можна застосувати привід, оскільки він застосовується до підозрюваного, обвинуваченого або свідка (ч. 3 ст. 140 КПК України), а ця особа також ще не набула офіційного статусу підозрюваного. Проте, у випадку ухилення особи від явки до слідчого, прокурора існує можливість обрання щодо неї на підставі ухвали слідчого судді тимчасового заповіжного заходу у вигляді затримання (ч. 2 ст. 176 КПК). Після затримання особи та доставлення її до місця проведення офіційного розслідування їй впродовж 24 годин вручається повідомлення про підозру та виконуються всі інші передбачені законом дії [9, с. 417].

Невирішеним в КПК питанням залишається те: чи може прокурор вручити повідомлення про підозру, складене слідчим, і чи може прокурор доручити слідчому вручити своє повідомлення? Ви-

ходячи із положення кримінального процесуального закону щодо здійснення прокурором нагляду у формі процесуального керівництва при проведенні досудового розслідування можна зробити висновок: прокурор має повноваження щодо вручення повідомлення про підозру, складеного слідчим, і має право доручити йому вручити таке повідомлення, складене прокурором [10, с. 71].

КПК України також передбачає вимогу, що прокурор або слідчий зобов'язані невідкладно після повідомлення особі про підозру, повідомити підозрюваному про його права, передбачені КПК України (ч. 2 ст. 276 КПК), а також, на його вимогу, роз'яснити суть кожного з них. Відповідно роль прокурора в тому, щоб особисто виконати цей обов'язок, або ж проконтролювати його своєчасне виконання слідчим.

Прокурорський нагляд за дотриманням вимог закону при зміні повідомлення про підозру. Оскільки повідомленням про підозру закінчується початковий етап розслідування злочинів, на подальшому етапі розслідування висунута підозра у вчиненні кримінального правопорушення підлягає перевірці для її підтвердження і в подальшому перетворення в обвинувальний акт або ж спростування. Сформульована підозра на подальшому етапі розслідування повинна бути перевірена у сукупності зі всіма доказами, та з усіма можливими слідчими версіями, у тому числі разом із версією про невинуватість особи, про непричетність її до вчинення кримінального правопорушення.

У випадку виникнення підстав для повідомлення про нову підозру або при зміні первинної підозри, слідчий, прокурор зобов'язані знову вручити особі повідомлення про підозру з виконанням вимог ст. 278 КПК України.

Зміна повідомлення про підозру необхідна у разі: 1) непідтвердження частини повідомлення про підозру; 2) доповнення раніше врученого повідомлення про підозру; 3) повній зміні раніше врученого повідомлення про підозру.

Завдання прокурора у цьому випадку перевірити законність та обґрунтованість нового повідомлення про підозру.

У всіх вищезазначених випадках прокурор, слідчий зобов'язаний скласти нове повідомлення про підозру, навіть незважаючи на те, що частково

підозра збереглася у первинному вигляді. На цьому прямо наголошує законодавець, зобов'язавши прокурора, слідчого виконати всі дії, передбачені ст. 278 КПК України, тобто скласти письмове повідомлення про підозру. При цьому у справі зберігається і раніше складене повідомлення про підозру, проте воно втрачає свою юридичну силу

ВИСНОВКИ

Зміст прокурорського нагляду за повідомленням особі про підозру включає наглядові повноваження за: дотриманням вимог закону при складанні повідомлення про підозру, за власне повідомленням про підозру та за його врученням чи за зміною повідомлення про підозру. При цьому прокурор наділений досить широкими контрольними повноваженнями та може застосовувати заходи

реагування на будь-які порушення слідчим законодавства при вчиненні такої процесуальної дії. Повідомленням про підозру завершується лише початковий етап розслідування злочину, тому на подальшому етапі розслідування після повідомлення особі про підозру у кримінальному провадженні повинні бути висунуті всі можливі версії, які повинні бути повно, всебічно, детально та чітко перевірені. Після повідомлення особі про підозру на подальшому етапі повинно бути зібрано таку сукупність допустимих та достовірних доказів, яка дозволяє зробити однозначний висновок про вчинення кримінального правопорушення саме цією особою або про невинуватість особи у вчиненні кримінального правопорушення.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 року № 4651-VI // *Голос України*. – 2012. – № 90–91.
2. Постанова Європейського суду з прав людини від 31.03.1998 року. Справа «Рейнхардт і Сліман-Каїд проти Франції» (Reinhardt and Slimane-Kaïd v. France) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://docs.pravo.ru/document/view/19382264/17527351/>
3. 3. Конвенція про захист прав та основних свобод людини від 04 листопада 1950 року, ратифікована Верховною Радою України Законом № 475/97 від 17 липня 1997 року / Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_004
4. Альперт С. А. Обвинение в советском уголовном процессе / С. А. Альперт. – Х. : Харьковский юридический институт, 1974. – 58 с.
5. 5. Капліна О. В. Підозра у кримінальному провадженні: поняття, ознаки, сутність / О. В. Капліна // *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. – 2013. – № 1. – С. 238–242.
6. Прокурорський нагляд за додержанням законів органами досудового розслідування : навч. посіб. / О. М. Толочко, О. В. Геселев, М. І. Бортун, Л. В. Вигівська, О. Б. Комарницька, І. Є. Мезенцева, О. І. Назарук, Є. О. Наливайко, В. Г. Неділько, С. М. Скрипниченко, Г. В. Щербакова. – К. : Національна академія прокуратури України, 2014. – 194 с.
7. Закон України «Про заборону грального бізнесу в Україні» від 15.05.2009 року № 1334-VI // *Відомості Верховної Ради України*. – 2009. – № 38.
8. Погорецький М. А. Розслідування зайняття гральним бізнесом: процесуальні й криміналістичні засади : монографія / М. А. Погорецький, З. М. Топорецька. – К. : Алерта, 2015. – 248 с.
9. Татаров О. Ю. Досудове провадження у кримінальному процесі України: теоретико-правові та організаційні засади (за матеріалами МВС) [Монографія] / О. Ю. Татаров. – Донецьк : ПРОМІНЬ, 2012. – 639 с.
10. Бабкова В. Проблеми здійснення прокурором наглядових повноважень у формі процесуального керівництва під час проведення досудового розслідування / В. Бабкова // *Вісник Національної академії прокуратури України*. – 2012. – № 3. – С. 71–73.